

Sitzungsberichte der mathematisch-naturwissenschaftlichen Classe.

Band XI. 3 & 5 Heft. Band XII. 1 Heft. Wien 1854.

Tafeln zu dem Vortrage „der polygraphische Apparat der K. K. Hof- und Staatsdruckerei zu Wien“. Wien 1853.

Fra Observatoriet i Edinburgh.

Astronomical observations made at the Royal Observatory. Edinburgh. Vol. VIII for 1842. Edinburgh 1849. Vol. IX for 1843. Edinburgh 1850.

Mödet den 9de Juni.

Hr. Professor *Steenstrup* meddelte paa egne og Medcommitteredes, (de Herrer *Etatsraad Forchhammers* og *Inspecteur Worsaaes*) Vegne følgende Fortsættelse af deres geologisk-antiquariske Ungersøgelse.

Da de store Dynger af Skaldyr, Knogler og anden Affald fra Urbeboernes daglige Maaltider, der have været Gjenstand for de tidligere Beretninger, hidtil ikke ere fundne udenfor Kysterne af Kattegattet og de Fjorde, som udmunde deri, og Paavisningen af deres Forekomst i en videre Udbredning og maaskee tillige i andre Former vilde være af særdeles stor Interesse baade i kulturhistorisk og geologisk Henseende, have vi søgt at erholde Iagttagelser og Meddelelser, der kunde enten godtgjøre disse Mindesmærkers Forekomst udover den Del af de danske Kyster, hvorpaa de hidtil vare fundne, eller tyde hen paa at de der med Rimelighed ville findes. Saa faa disse end have været, gjengive vi dem dog her saameget hellere, som vi derved maaskee kunne fra flere Sider fremkalde Vink

og Meddelelser, der vilde komme os til Nytte ved vore fremtidige Undersøgelser.

Paa den Reise, Comitteen foretog til Möen forat overvære Udgravningen af en af Stenalderens Gravhöie og hvorom Inspecteur *Worsaae* i forrige Aar har meddelt nærmere Oplysning, fandt man saaledes, at der paa begge Sider af den Vei, som fører fra Færgestedet *Koster* ned til Færgebroen, forekom spredt imellem Gruset og Stenene noget ovenfor Strandbredden ikke blot Flintskærve og Brudstykker af de med særegen Kunstfærdighed afhugne regelmæssige Flintflækker, der tildels synes at have været Urfolkenes Knive, men ogsaa enkelte af de for Kjøkkenmøddingerne saa karakteristiske „Flintknuder“ og smaae trekantede „Flintkiler“ eller „Flintöxer“, saa vi maatte antage at vi her efter al Rimelighed havde Levninger af en eller anden i Nærheden forstyrret Kjøkkenmødding for os; men Tiden tillod ikke dengang at forfølge Antydningen videre.

En lignende Antydning om slige Dyngers Forekomst paa Öen *Taasinge* findes i de Oplysninger, som nu afdöde Pastor *Möller* til *Bregninge* i flere Breve til Meddeleren har givet om en i Præstegaardens Have beliggende Höi, som han havde begyndt at gjennegrave, for deri at anlægge en Kartoffelkjelder. Höien, der har omtrent 130 Alen i Omkreds, skal ligge paa et höit Terrain og hæve sig 10 Alen over dens nærmeste Omgivelser. Ved dens Beliggenhed minder den altsaa ikke om de sædvanlige „Kjøkkenmøddinger“; men den angives fra överst til nederst at være sammensat af smaa tynde Lag af Muslinger, der afvexle med Jordlag, som snart ere sortfarvede, som om de vare farvede af Kulstöv, snart mere rödlige og af mere leret Udscende, og paa sine Steder tydelig askeblandede, ligesom de ogsaa indeholde Smuler af Trækul. Skallagene ere dog sjelden mere end en Tomme tykke og bestaae fornemlig af *Blaamuslinger* (*Mytilus edulis*), sjeldnere af *Hjertemuslinger* (*Cardium edule*); tydelige Kulbrokker ere fundne imellem

dem tilligemed andre Indblandinger, hvoraf der sendtes mig endel til Undersøgelse. Iblandt disse erkjendte jeg:

3 *Potteskaar* af den simple Lermasse og med de store kantede Feldspatkorn, der ere saa egne for Urfolkets Pottevarer.

3 *Flintskjærve*, af hvilke den ene (1 $\frac{3}{4}$ " lang) ved sin ejendommelige Tilslagning paa Randene viser, at den har været bestemt til en Pilespids.

1 ved Ilden kjendelig skjörnet Sten og et Stykke Kul.

5 Stykker af sönderslagne Pattedyrsknokler, de 2 af Benpiber, de tvende andre, der vare mere erkjendelige, vare Dele af et Skulderblad og et Bækken og syntes at hidröre fra et yngre Individium af en större Drövtygger; begge disse vare kjendeligen gnavede af Roydyr.

Disse Indblandinger i Striber eller Smaalag, som bestaae af löse Skaller af kun spiselige Muslinger og som ved Mellemlag af kulfarvede og askeblandede Jordlag ere skilte fra hinanden, tyde unægteligen stærkt hen paa, at vi her have med spiste og ved Ilden tilberedte Dyr at gjöre og navnlig med Levninger af *Maaltider fra Stenalderen*; nærmest vilde de her angivne Forhold imidlertid være at sammenligne med de særegne sortfarvede Partier imod Overfladen eller Udkanten af Stenalderens sædvanlige Kjökkenmöddinger, i hvilke Aske, og især Kulstöv, er rigeligere indblandet, og som oftere af os ere blevne særligen fremhævede i vore tidligere Beretninger. Paa den anden Side maa det dog bemærkes, at det af Beskrivelsen af Höien ikke fremgaaer, om de Lag, der sammensætte den, ere virkelig i deres oprindelige Leje, eller om de ikke snarere tilligemed deres Indblandinger kunne antages at være förte derhen fra Steder i Nærheden, da Höien opkastedes, hvilket det maa være senere Undersøgelser paa selve Stedet forbeholdt nærmere at afgjöre*).

*) Senere end denne Meddelelse i Selskabet har Hr. Inspecteur *Worsaae* paa en Embedsreise seet Leilighed til selv at tage Höien i Öiesyn og har i et

Som en Strækning imod Östersöe og Belterne, paa hvilken ligeledes Spor af disse Mindesmærker synes at forekomme, maa endnu nævnes Strandbredden i Nærheden af Byerne Korsöer og Skjelsköer, thi paa ikke faa Steder af denne skulle efter gjentagne Efterninger til Meddeleren findes en Mængde af de Flintflækker og Flintkiler, der hidtil saa godt som udelukkende ere kjendte fra saadanne store Skaldynger. En af de herved tilsigtede Localiteter er den lille ved Korsöers Noer liggende, Dyrehovedgaard tilhørende Öe, Egöen, hvorfra der allerede for mange Aar siden er indsendt til Museet for nordiske Oldsager en anseelig Samling af disse Stensager*).

Endnu bestemtere Efterretninger kunne vi meddele om en Kjökkenmödding fra Stenalderen paa Öen *Samsöe* i Kattegattet; thi det Lag af Östers- og andre Muslinge-Skaller, som Hr. Pastor *F. W. Stp. Jacobsen* til Nordby velvilligen gjentagne Gange har undersøgt for os, og hvoraf han til nærmere Undersøgelse har sendt Meddeleren de udgravede Gjenstande, er utvivlsomt en Levning eller tilbagestaende Del af en saadan. Paa den östre Side af denne Öe danner Stavnsfjorden nemlig, som bekjendt, en meget stor Bugt ind i Öen, og fra denne Bugt gaer der igjen en lille Vig imod Nord, imellem *Hesselholm* og *Langörehavn*, ind i den saakaldte Nordby Hede; ved den indre, nordöstlige Ende af denne lille Vig, neppe hundrede Skridt fra Stranden og omtrent lige saa langt fra Gaarden *Frederikshöi* ligger den Skraaning, hvorpaa det ovennævnte Skallag fandtes, og i hvis nu lodrette Skrænt Laget træder for Dagen. Det hviler ovenpaa et temmelig kalkholdigt Mergelag, der i Skraaningens lavere Side er blottet i een Alens Mægtighed, medens det i sammes höiere Partie danner

---

Brev derom yttret, at Höien ikke forekommer ham at kunne være en sædvanlig Kjökkenmödding, men at den snarere gjør det Indtryk, at være en opkastet, stor Gravhöi, til hvilken man, formodentlig som Fyld, kan have benyttet noget af en gammel Kjökkenmödding.

*) See i dette Museum Fundene betegnede 7,795 og 7,792.

en fire Alen høi Væg. Ovenover Skallaget ligger omtrent 8—9 Tommer Muldjord. Laget er i Skrænten blottet i en Længde af omtrent 20 Alen, men strækker sig kun nogle faa Alen ind fra denne, idet det efterhaanden udtynder sig og tilsidst opløser sig i enkelte spredte Skaller. Over den Del af Mergellaget, som nu er aldeles bortgravet, har imidlertid Laget tidligere strakt sig, og navnlig langt ud over den Strækning, som nu indtages af en større med Vand fyldt Mergelgrav, der ligger ved Foden af den ovennævnte Skrænt. Over hele denne bortgravede Del af Mergelen havde Skallerne derhos ligget i et desto tykkere Lag, jo længere det laae borte fra den nuværende Skrænt, og af Beboerne, der havde paa Marken bortkjört mange Tusinde Læs af disse Skaller, angaves Skallaget at have paa sine Steder havt en Mægtighed af indtil $3\frac{1}{4}$ Alen, navnlig der, hvor den nuværende Mergelgrav er. Det er altsaa klart, at den nu tilbageværende Del deraf, der kun er et Quarter tykt, men bestaaer af meget tæt sammenpakkede Skaller, er kun den yderste, tyndeste Rand af en meget betydelig Dyngge. Ved Undersøgelsen af Laget viste dette sig fornemmelig dannet af Östersskaller, der udgjorde tre Fjerdedele af Massen, men mange Steder vare i en meget opløst Tilstand; det samme var Tilfældet med Blaamuslingen (*Mytilus edulis*), hvorimod de indblandede Cardier, Littoriner og Nasser havde holdt sig bedre; en enkelt *Purpura lapillus* og *Buccinum undatum**), samt enkelte *Helices* fandtes imellem de övrige Skaller. I Skallaget fremkom vel enkelte Brokke og Splinter af Hvirveldyrknokler, men de syntes meget sjeldne og ikke flere, end til netop at godtgjøre deres Tilstedevæelse og deres Behandling efter Urbeboernes sædvanlige Skik; de erkjendeligste Dele af Pattedyrknoklerne tilhøre:

en *Sælhund*, og navnlig ligner en Hjørnetand aldeles Hjørnetanden af *Halichoerus griseus*; og

*) En enkelt *Buccinum undatum* har jeg ogsaa fundet i den tidligere omtalte Mödding ved Refsbæk.

af et Dusin Fugleknokler tilhøre tvende erkjendelige *ossa coracoidea* en And af Störrelse med *Anas glacialis*.

Af Gjenstande, tildannede ved Menneskehaand, fremkom ialt: en 6 Tommer lang Hjortetakspids, paa sædvanlig Maade afhugget og tilslidt i Enderne.

henved 50 bredere og smalere Flintskjærve, hvoraf flere særdeles veldannede, og enkelte Flintflækker med Spor af videre Tilhugning;

to hele af de smaae tresidede *Flintkiler* (2½" og 3" lange) og en tredie af samme Form med afbrudt Eg, og endelig et paa den ene Side *halvmaaneformig* tilhugget Flintstykke.

Som vi ovenfor yttrede, har man paa den svenske Side af Kattegattet hidtil forgjæves søgt efter saadanne af Nordens ældste Befolkning efterladte Skaldynger, men der ere Kysterne jo ogsaa af en hel forskjellig Natur fra de danske. I indeværende Aar synes det imidlertid, som om man i Nærheden af *Kullen* har fundet Spor af idetmindste meget lignende Mindesmærker, idet man der har opdaget ganske anseelige Skaldynger, som ere sammenbragte ved Menneskehaand, og i dem Kunstprodukter, der synes at ville henvise disse Dyngers Oprindelse til den fjerneste Oldtid. Uafhængigt af Spørgsmaalet, om de virkelig hidrøre fra Stenalderen, fortjene vistnok disse *kullenske* Dynger megen Opmærksomhed, da de ville kunne afgive flere Sammenligningspunkter til Oplysning af de forskelligartede Ophobninger af Södyr-Skaller, som træffes ved vore Kyster, og der er jo allerede i en tidligere Beretning omtalt meget betydelige Opdyngninger af denne Art, hvilke vi hidtil ikke have voget at sætte i Klasse med „Kjökkenmöddingerne“ fra Urbefolkningens Tid (see Beretningen om den lange Muslingvold paa Mariagerfjordens Sydside. Vidensk. Selsk. Forhandlinger 1851 S. 202–3). Langt større Opmærksomhed vilde de imidlertid fortjene, skulde de virkelig være fra Stenalderen og skyldte den samme almindelige Kulturtilstand

deres Oprindelse; thi da vilde der af dem være at vente Oplysning om den ejendommelige Indflydelse, klippefulde Kyster og et mere bevæget Hav havde havt paa Urbefolkningen, som et Folk af Fiskere. Nærværende Meddeler kunde derfor ikke undlade at anmode Hr. *Magister Niels Bruzelius*, Amanuensis ved det antiquariske Museum i Lund, hvem Undersøgelsen af disse Dynger fornemmeligen skyldes, at ville velvilligen meddele mig en nøiere Underretning om de i disse Dynger gjorte Fund, for at Lighederne og Forskjellighederne imellem disse og vore, bedre kunde træde frem — en Anmodning som Hr. Magisteren paa det Beredvilligste imødekom, idet han derhos tillige havde den Forekommenhed at lade mig selv see en stor Del af de i Dyngerne for Lyset bragte Gjenstande. Hans i Breve mig tilsendte Beretning har han tilladt mig at meddele Comiteen og Selskabet; den var ledsaget af et skizzeret Kort over Dyngernes Beliggenhed, hvilket nedenfor i en Fjerdedel af den oprindelige Størrelse findes indtrykt i Texten.

Beretningen lyder saaledes:

Beskrifning öfver några snäckhögar och ruiner efter boningar, belägna på Kullaberg.

På nordöstliga kanten af Kulla berg sträcker sig längs kusten ett band af klippor likt en mur mot hafvet, hvilket utan detta motstånd skulle slungat sina vågor högt upp på bergets sidor. Emellan detta klippband och sjelfva berget ligga på sluttningarne en mängd snäckhögar och ruiner af hus kringspridda.

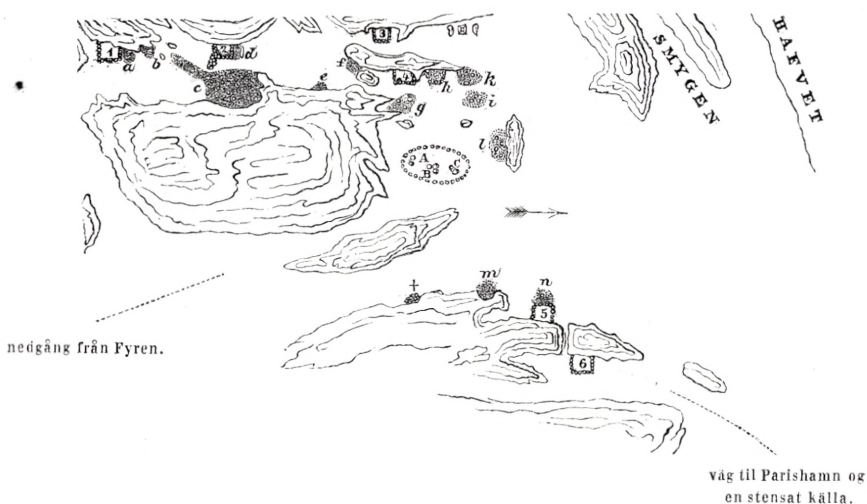
Att dessa snäcksamlingar ej äro af hafvet uppkastade som förhållandet är på flera ställen i Bohuslän och Norrige, synes man kunna sluta deraf, att snäckorna ej äro af vågorna slitna, äfvensom att de ligga på höjder, men deremot saknas i sänkningar, samt att de alltid förefinnas i närheten af husruinerna.

Alla dessa sednare öfverensstämma deri att en eller flera af väggarne bestå af sjelfva klippan, de öfriga af större kantiga stenar, som lossnat från berget, och som blifwit uppstap-

lade på hvarandra utan allt murbruk. Äfven äro alla, med undantag af en enda, lagda så, att de äro af klipporna skyddade för vindarnes häftigaste anfall. Kojornas vanliga storlek varierar emellan 4—5 alnar i quadrat. I ett af hörnen är eldstaden belägen, huarest påträffades aska, kol, snäckor och runda stenar. Utanföör hvarje koja är en eller flera snäckhögar befinnliga.

Efter denna allmänna öfversigt torde det vara i sin ordning att öfvergå til beskrifningen om de undersökningar, som blifvit anställda dels af Herr Baron Carl Gyllenstjerna och under tecknad gemensamt dels af nämnde Baron särskilt*).

På det att sjelfwa belägenheten måtte blifwa tydligare, har hos följande teckning blifvit vidfogad, hvilken ingalunda har anspråk att vara i alla afseende exact, utan endast kan tjena att gifwa ett någorlunda tydligt begrepp om fornlemningarnes inbördes förhållande. De med siffror betecknade fyrkanterna utmärka husruiner, de punkterade ställena snäcksamlingar, de långa strecken klippor.

*) De sednare undersökningarne äro utmärkta genom en stjerna.

Byggnader eller husruiner:

Nr. 1 innehöll endast kol, aska, snäckor, samt några få flintskärfvor.

I Nr. 2 träffades tydliga tecken till tvenne eldstäder, en i nordöstra och en i sydöstra hörnet. Den sednare, som troligen härrör från nyare tider, är belägen, der den fordna ingången varit anbragt, såsom af teckningen synes. I den förra funnos flera snäckor ännu quarliggande. På golfvet, som bestod af mindre stenar och sandblandad jord träffades en mängd för mærgens skull sönderslagna djurben, flintspånor, snäckor och fiskben. Dessutom upptogos några ben af får och svin, men dessa woro ej såsom de förut omnämnda benen sönderslagna. I ett håll i muren träffades några metkrokar af jern instuckna mellan stenarne, äfvensom en bit af ett glaseradt lerkärl och hufwudet af en båtspik upphittades på golfvet.

I Nr. 3 träffades ingenting widare än kol, aska och snäckor.

I Nr. 4 låg i sydöstra hörnet en mängd kol, aska, sönderslagna djurben, snäckor och fiskben. Då på nämnde ställe tillika en mängd gul aska påträffades, har troligen eldstaden varit der belägen. Der och hvar träffades flintskärfvor, liggande kringspridda på golfvet.

* I Nr. 5 upphittades en myckenhet snäckskal och flintskärfvor. Denna bostad har den egenheten att ej vara af någon klippvägg skyddad mot de starkaste windarne, vest och sydvest, i öster deremot stödjer den sig mot en klippa.

* I Nr. 6 gräfdes något, men intet märkvärdigt påträffades.

Snäckhögar:

a, belägen invid Nr. 1, innehöll sönderslagna snäckor, några flintspånor, samt större och mindre stenar, troligen använda vid uttagandet af djuren ur snäckorna.

b, något större än föregående, nästan uteslutande bestående af snäckor, bland hvilka några få ben påträffades.

c, den störste af alla, war på flera ställen öfver $\frac{3}{4}$ aln. djup,

samt omkring 20 alnar i diameter. Wid vår gemensamma undersökning träffades utom snäckor, endast några djur- och fiskben, kol och flintspånor. Sedermera har Baron Gyllenstjerna derstädes funnit 2 slipstenar, den ene begagnad på ena sidan, den andre på fyra sidor.

d, belägen invid kojans Nr. 2, liten, innehåller snäckor, litet fiskben, flintskärfvor etc.

e, ej särdeles betydlig.

f, obetydlig.

* *g*, den stenfriaste af alla, temligen stor. I denna påträffades flera musselskal (*Cyprina Islandica*), samt en liten blå spiral snäcka af samma art, som nu i mängd sitta fästade i wattenbrynet.

* *h*, liten, liksom kringsatt af stenar.

* *i*, temligen stor, en aln djup.

* *k*, innehöll utom spiralsnäckor äfven åtskilliga musselskal.

l, mindre.

m, do.

n, do.

Ungefär 30 alnar ifrån Nr. 4 ligger en aflång stenkrets, hvars längd är öfver 20 aln., bredd omkring 12 alnar. På tre ställen i densamma, nemligen vid midten och nära båda ändarne, ligga 3 större stenar tillsammans. Då vi gemensamt undersökte nämnde stenkrets, påträffades vid A en mängd flintspånor, 2^{ne} runda kisselstenar, begagnade som knackstenar och en slipsten. Wid B upphittades en utmärkt wacker flintkärna, en slipsten, samt flera runda kisselstenar. Å dessa woro ej märken, att de warit begagnade som knackstenar, såsom förhållandet war med dem, hvilka funnos vid A, men utan tvifvel woro de ämnade till samma bruk. På båda ställen war sanden uppblandad med en fet, svart massa, förmodligen lemningen efter förmultnade lik; en liknande massa påträffas nästen alltid i „Stendysser”.

Sedermera har Baron Gyllenstjerna låtit gräfwa vid C, då

en större sten befanns hvila på trenne mindre stenar, ditlagd liksom lock på en kista. Sedan man gräft $\frac{3}{4}$ aln. i en grusblandad jordmån påträffades ett stycke af en obränd lerurna öfver $2\frac{1}{2}$ tum i diameter. Oaktadt noggrant eftersökande kunde ej de öfriga delarne af nämnde kärl påträffas, hvarföre gräfningen vidare fortsattes. Under det $\frac{3}{4}$ aln. djupa gruslagret råkade man på en massa svart, fin och fet jord, i hvilken efter mycket letande fanns en liten, $1\frac{1}{4}$ tum lång, pilspets med skaftunga, samt en större dito med afbruten spets. Båda woro tillverkade af flintspånor.

En massa flintskärfvor, spån och flintkärnor upplockades synnerligast i gruset, men äfven ibland mörjan. Flintkärnorna hade dock icke den wackra form som den, hvilken fanns vid förra gräfningen, de woro rundade och korta, men med tydliga spår efter slag. Vidare anträffades en påbörjad lansspets, $3\frac{1}{2}$ tum lång, några flintspånor, tydligen ämnade till pilspetsar, samt ett afbrutet stycke af ett slipadt redskap af trapp.

* Ett stycke norr om huset Nr. 3 finnes en med flata stenar kringsatt källa och vid Parishamn, några hundra alnar från Nr. 6, ligger en dylik med godt vatten. Vid +, söder om snäckhögen *m* fanns en mängd (öfwer en kappe) flintspånor, liggande tillsammans i en hög, troligen undangömda till framtida bruk.

Wid Ransviken träffades en liten snäckhög, äfwensom flera dylika kojor der hafwa funnits, men de äro nu genom odling förstörda. Wid ett af husen påträffade Capten Elwerson vid gräfning en mängd flintskärfvor, några flintkärnor, en skedformig piece, ett ämne till en lans, båda af flinta, samt en $6\frac{1}{2}$ tum lång, på ena sidan slät sten, utan tvifvel en under stendren begagnad slipsten. Enligt förut nämnde Captens uppgift woro ännu för få år sidan på sjelfva berget flera stenkojor quarlemnade, men de äro nu samtligen borttagna.

Snäckhögarne bestå hufwudsakligen af spiralsnäckorna (*Tritonium antiquum* och *undatum*), dock finnes, såsom förut nämndt

är, en och annan *Cyprina islandica*, samt några djur- och fiskben. Alla de större spiralsnäckorna äro hela, de mindre deremot äro till en stor del sönderkrossade, förmodligen för att på så sätt erhålla djuren. Bland de sönderslagna djurbenen, af hvilka jag upplockat öfver 50, hafva Herrar Professor Liljeborg och Prosectorn, Doctor Wahlgren påträffat stycken af femur och tibia, en bit af ett refben etc. af *Cervus*, samt bitar af horn af *C. Elaphus*, os *sacrum* och *ilium* af *Anser*, samt flera slags fiskben.

Såsom jag redan förut omnämnt, är ej ett enda af de uppsamlade fårbenen sönderslaget för märengens uttagande, men deremot äro benen af *Cervus* till den grad lika med de i Kjökkenmöddingar i Danmark funna djurben, att man lätt kan förväxla dem med hvarandra. Flera af de sönderslagna benen synas hafva varit nära eld, förmodligen lagda på glödgade stenar. Likaledes hafva de härstädes funna flintpicerna en förvånande öfverenstämmelse i form med de i snäckhögar i Danmark funna stenredskap.

Då genom ofvananförde undersökningar det är alldeles afgjort, att ifrågavarande snäckhögar ej äro af hafvet uppkastade, utan deremot blifvit af människor sammanhopade, framställer sig ganska naturligt den frågan, till hvilket folk eller till hvilken tidpunkt böra de rättast hänföras.

Alldenstund, såsom förut visadt är, sönderslagna djurben och flintspånar öfverallt blifvit funna såväl i snäckhögarne som kojorna och då tillika midt ibland dessa en tydlig begravningsplats från stenåldren, innehållande slip- och knackstenar, flintkärnor etc., är belägen, tyckes det ej wara något wågadt antagande, att dessa fornlemningar tillhöra Stenåldren.

Hvad som gör detta antagande ännu sannolikare, är den omständigheten, att öfverallt på Kulla berg stensaker påträffas, men isynnerhet å bergsslutningen vid Ransviken, hvarest marken är, så att säga, öfversållad af flintspånar och andra redskap.

Väl hafwa några jernkrokar och icke-sönderslagna ben af

får och svin, samt en bit af en glaserad lerkruka blifvit funna i huset Nr. 2, men dessa sakers ditkomst kan lätt förklaras derigenom, att någon fiskare, som händelsevis i närheten af kojorna varit sysselsatt med sitt yrke, blifvit af oväder öfverfallen och sökt i ruinerna tillflykt mot stormen och sedermera quarglömt nämnde saker. Fårbenen kunna antingen vara lemnigar efter deras måltider, eller härröra af något djur, som nedstörtat från klipporna, och som döende släpat sig dit och sedermera blifvit på benen när uppätet af roffoglar.

Allt husen och snäckhögarne skulle härröra ensamt från sednare tider, kan jag för min del ej tro, ty det synes ej vara att förmoda, att fiskare i en så ny tid som den, till hvilken nämnde krokar tyckas hänvisa, skulle hafwa walt ett så aflägset ställe för uppförandet af sina boningar, isynnerhet då hela berget stod till deras tjenst. Utom denna omständighet, är det knapt troligt att fiskare, som naturligtvis ej skulle användt snäckorna till föda utan såsom bete på sina metkrokar, hade gjort sig den mödan, att föra snäckorna i land for att uttaga djuren, utan heldre i båten förrättat detta göromål, isynnerhet då platsen kring hyddorna ej är särdeles vidsträckt. Hvad som vid första påseende till någon del synes tala för dessa snäckhögars sednare tillkomst, är den omständigheten, att man nästan uteslutande finner dem bestå af spiralsnäckor (*Tritonium undatum* och *antiquum*) och ej af tvåskaliga såsom *ostran m. fl.*, hvilket är förhållandet med de Danska *Kjökkenmöddinger*. Men om man med noggrannhet genomläser de berättelser, som blifvit utgifna af Commissionen för dessa fornlemningars undersökning, finner man, att mängden af de olika slagen af snäckor äfvensom antalet af inblandade djur- och fiskben i hög grad varierar efter olika belägenhet. Då *Tritonierna* i stor mängd ännu lefva i hafwet utanför Kulla berg och de mycket lätt kunna fångas, har man häri förklaringen, hvarför dessa i så öfvervägande antal förefinnas.

Men det viktigaste skälet emot antagendet, att dessa snäck-

högar och öfriga fornlemningar härröra från sednare tider, är utan tvifvel den omständigheten, att såväl i förra som sednare flintredskap blifvit funna, men deremot, med undantag af förut-
omtalade jernkrokar, ej det ringaste spår till metallredskap, såsom knifvar eller andra vid djurens uttagande ur snäckorna begagnade verktyg, samt slulligen att en tydlig begrafningsplats från Stenåldren är belägen midt ibland snäckhögarne. Ty det är väl knapt troligt att en dylik fornlemning fått sin plats på ett så öde och bland klippor bortgömdt ställe, om den ej stått i sammenhang med de öfriga fornlemningarne och warit den gemensamma begrafningsplatsen för den lilla koloni, som deri-
kring warit bosatt.

Ehuru jag möjligen i denna min åsigt irrat mig, vågar jag dock tro, att alltför många skäl förefinnas, att ej helt och hållet förbise här beskrifna fornlemningar och har afsigten med denna lilla afhandling hufundsakligen warit den, att antiquarers uppmärksamhet måtte blifva riktad på ofvan beskrifna förhållande.

Til denne interessante Beretning om de af Hr. Baron *Gyllenstjerne* og Hr. Magister *Bruzelius* anstillede Undersøgelser af Skaldyngerne ved Kullen, tillader jeg mig at tilføie, at jeg ved Magisterens Forekommenhed har havt Leilighed til at see en Del af de i Dyngerne fundne Flintskjærve og „Flintknuder“, og maa bekræfte, at de saa fuldkomment ligne dem, der forekomme i vore Skaldynger fra Urtiden, at jeg ingen Tvivl kan nære om, at idetmindste disse hidrøre fra denne Tid. Ligesaa lidt kunde jeg finde nogen Forskjel mellem de mig viste Benbrokker og dem, der findes i vore Kjøkkenmøddinger fra Stenalderen; de vare jo rigtignok kun faa, og det synes af Beretningen, som om de just ikke vare forekomne i noget større Antal, men i de hos os undersøgte Dynger findes de jo ogsaa ofte meget sparsomt. At de under Nr. 2 anførte hele Knokler af nuværende Husdyr, som endogsaa synes at have

udgjort det meste af et Skelet, ikke havde været underkastede samme Behandling, som Benbrokkerne, og befandt sig i en anden Opbevaringstilstand, var ved Beskuelsen af dem klart nok; at de havde henligget udækkede paa Overfladen, fremgik endnu af det grønne Planteovertræk, som man bemærkede paa dem; de maae derfor være didbragte paa en anden Maade og til en anden Tid end de øvrige Benlevninger. Ved Tydningen af Skaldyngernes Oprindelse og Alder synes man altsaa med ikke ringe Föie at kunne see bort fra disse hele Ben, og ikke mindre kan man det fra de udenfor Dyngerne imellem Stenene i Gjerdet indstukne Jern-Fiskekroge samt fra det paa Jorden indenfor samme Gjerde fundne glasserede Lerkarskaar. Da nu Dyngerne ligge paa et Territorium, der saa bevisligen har været stærkt besøgt af Urfolket og hvor dette endogsaa har efterladt sig Gravsteder, og da de fremdeles indeholde saamange fra selve dette Folk hidrørende Stensager, synes unægtelig den i Beretningen givne Forklaring af Dyngernes Oprindelse for Öieblikket at være den mest naturlige, og det saameget mere, som det paa den ene Side vil være meget vanskeligt at forestille sig, hvorledes hine Gjenstande fra en saa fjern Tid skulde blive indblandede i en langt senere sig opsamlende Dynge af Skaller, og der paa den anden Side ikke synes at være i disse Dynger fundet noget der kunde tyde hen paa en anden og senere Oprindelse. De eneste Gjenstande, hvorpaa der i denne Henseende skulde kunne falde nogen Mistanke, maatte være de i Dyngen c. fundne tvende Slibestene; og en nøiere Angivelse af disses Beskaffenhed vilde maaskee have bidraget til at fjerne mulige Tvivl. Slibestene og Brudstykker af saadanne ere imidlertid fundne i flere af vore Kjökkenmöddinger, og navnlig vil jeg erindre om den lange firsidede Slibesten fra *Havelse**), der nok en hel Del i Formen kunde ligne vore nubrugelige Slibestene, men for hvis Ægthed og Afbenyttelse af Urfolket

---

*) See vor Beretning for 1851. S. 7.

jeg saa meget mere tör indestaae, som jeg selv har pillet den ud af den dybere Del af Skallaget tilligemed andre af dette Folks Redskaber. — Til ret Vurdering af det mest Særegne, at Dyngerne ved Kullen overveiende bestaae af Skallerne af de tvende store Snegle *Tritonium undatum* og *Tritonium antiquum*, da tör det vist ikke være overflödigt at bemærke, at disse Dyr endnu spistes hist og her ved Europas Kyster*) i forrige Aarhundrede og at Skallerne saaledes med ligesaa stor Sandsynlighed kunne hidröre fra Dyr, der have tjent Beboerne til Föde, som fra Dyr, der af disse vare brugte til Mading ved deres Fiskerier. Den Omstændighed, at der findes Kulsmuler imellem dem og at netop de store Skaller ere hele, uagtet Dyret af dem antages at være brugt, og saaledes nærmest efter en Tilberedelse (f. Ex. Kogning) maa være taget ud af dem, tyder vel endog hen paa, at de allersnarest have været anvendte i förstnævnte Öiemed. — Indfiskningen af disse Snegle vilde iövrigt have været et raat og udannet Folk lettere end Bjergningen af Östers eller andre Muslinger, der udgjöre Hovedmassen i vore Skaldynger; disse Snegle ere, som bekendt, kjödædende og gaae let paa Aadsel, et Træk, som hverken længe vilde forblive ubekjendt for et Folk, der förte Urindvaanernes Levemaade, ei heller længe ubenyttet af dem; paa en meget simpel Maade vilde de da, ligesom Beboerne ved de nordiske Kyster endnu gjöre, have kunnet samle disse i en overordenlig Mængde**). Den lette Erhvervelse af disse Skaldyr ved klippefulde Kyster, hvor Östers og Muslinger, om de vare

---

*) f. Ex. paa Island, sml. *Eg. Olafsens* Reise igjennem Island § 100. S. 70 og § 90l. S. 1021.

***) Ved at anvende den hos Islænderne brugelige Fremgangsmaade: at spænde et Stykke grovt Lærred under et Töndebaand eller en anden Ramme, lægge et flækket Torskehoved ovenpaa Lærredet og en Vægt af flere Sten nedenunder det, og derpaa sænke det hele Apparat ned i Vandet, paa hvis Bund det holdtes ved den paahæftede Vægt, har jeg efter nogle Timers Forløb kunnet drage disse Dyr op i halv- og helskjepevis. Sml. *Eg. Olafsen*. S. 1013.

der, ikke kunde samles saa let, eller paa samme Maade som i de roligere Vige og ved de lavvandede Kyster, hvor Urbeboerne hos os væsenligen have samlet deres Føde, kunde maaskee være Grunden til, at Skallerne af dem ere saa fremherskende i Dyngterne *der*, medens de kun undtagelsesvis forekomme hos os*). Man kan ikke nægte, at Beliggenheden af de mærkværdige Stengjærder eller Telttomter giver dem Udseende af, at de ere samtidige med Skaldyngterne, og hidrøre altsaa disse fra Stenalderen, vilde vi i hine have de første Levninger, som vi med nogen Sikkerhed turde henføre til Urfolkets Boliger. I høi Grad fortjene disse Levninger derfor Opmærksomhed. Medens de paa den ene Side i Beliggenhed og Anlæg ikke kunne andet end bringe tilbage i Erindringen de særegne Stenkamre, som Hr. *Nordvi* i vor foregaaende Beretning viste, at Lapperne havde i Oldtiden dannet for deres Afdøde, maa man dog paa den anden Side ogsaa finde en stor Lighed mellem dem og de lave Teltvægge af Sten eller Jord, hvilke man i ældre Tider opførte paa de Steder, hvortil man kom oftere, og over hvilke man da udspændte det egentlige Telt som et Slags Tag. Saadanne lave Telttomter af Sten staae f. Ex. endnu tilbage i Almannagjav ved Islændernes berømte Thingsted: Thingvellir. — Hvorledes nu end Anskuelserne om disse Opdyngninger senere maatte stille sig, maae vi være Under søgerne erkjendtlige, fordi de have henvendt Opmærksomheden paa dem.

Af ovenfor anførte Grunde vilde vi ikke undlade allerede nu at forelægge Selskabet disse Meddelelser, forbeholdende os til en senere Beretning dels en Fremstilling af de nye Bidrag til Fortidens Fauna, som Törvmoserne have givet i den senere Tid dels Udbyttet af de Udgravninger, der ere bestemte at skulle skee i Ferien.

---

*) See foran S. 195.